

TAL TECH

**Linna kodu
mere ääres**

Tarmo Soomere

Eesti teaduste akadeemia

Tallinna tehnikaülikool, loodusteaduskond,
küberneetika instituut, lainetuse dünaamika labor

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Eesti ei ole lihtsalt väike riik

Eesti on väga väike riik

Läänemere rannal
--- mis on samuti
väike meri

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Presidendi sõnadele tasub toetuda

„...ükski merele
avanev riik ei saa
olla (liiga) väike.“

Lennart Meri

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

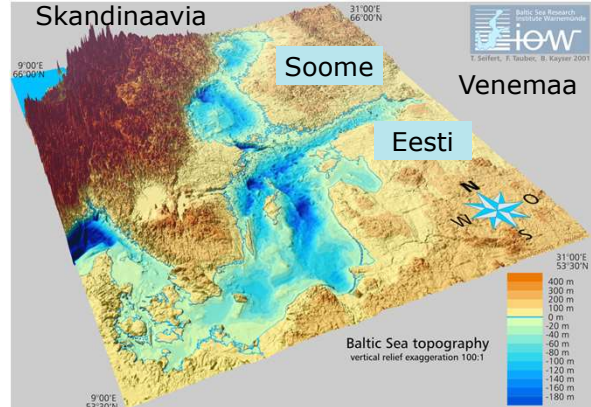
TAL TECH Meie meri: kaunis ja kummaline

Skandinaavia Soome Venemaa Eesti

Läänemeri kui maailma väike mudel:

- Sama keerukas kui ookean
- Ulatub üle paljude kliimavöötmete

Baltic Sea topography
vertical relief exaggeration 100:1

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Suurel mereriigil on kasutada tohutu väärtus

Rannik

Eesti rannajoon on 3800 km

Headel päevadel on see imeilus

TAL TECH Kehvadel päevadel on see masendav

Rannikuriikide eksistentsiaalsed küsimused:

- Kuidas seda hoida?
- Mille eest kaitsta?
- Millal lasta sel omapead toimetada?

Liivi laht,
Kolka neem

TAL TECH Elamine rannikul

- Vanasti:
  - Ohtlik, aga odav
  - Pigem vaesemate pelgupaik
- Kaasajal
  - Ohtlik ja kallid
  - Rikaste mängumaa

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05

TAL TECH Sellegipoolest asutakse elama lausa veepiirile, lootes, et meremüür peab vastu

TAL TECH Rannikulinna igapäevane elu

Vesi ja maa: igavesed rivaalid

- Vesi teeb rannas oma tööd:
  - Kõrge veetase
  - Lained
  - Jää
- Ajutised mured
  - Torm: tugev tuul, kõrge veetase, ohtlikud lained
  - Tuleb osata end kaitsta ja ära kannatada
- Jäävad mured
  - Vaikselt kasvav veetase
  - Rannast kaduv liiv
  - Valgerand - Pärnu linna osa

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

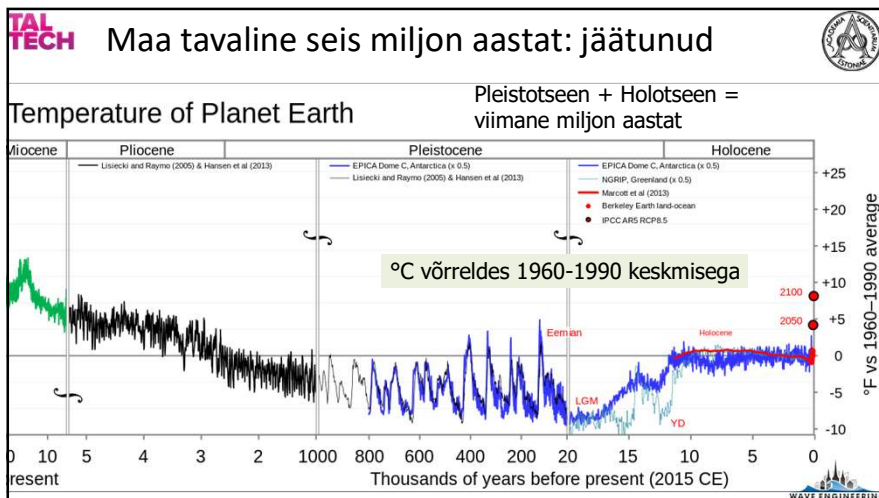
TAL TECH

Esimene osa

ehk kliimamuutus ei löö kõiki ühe vitsaga

ja vesi paisub soojenedes

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Kasvuhooneefekt: Maalt kiirguv soojus ei pääse enam otse maailmaruumi

Sunlight passes through the atmosphere and warms the Earth's surface. This heat is radiated back toward space.

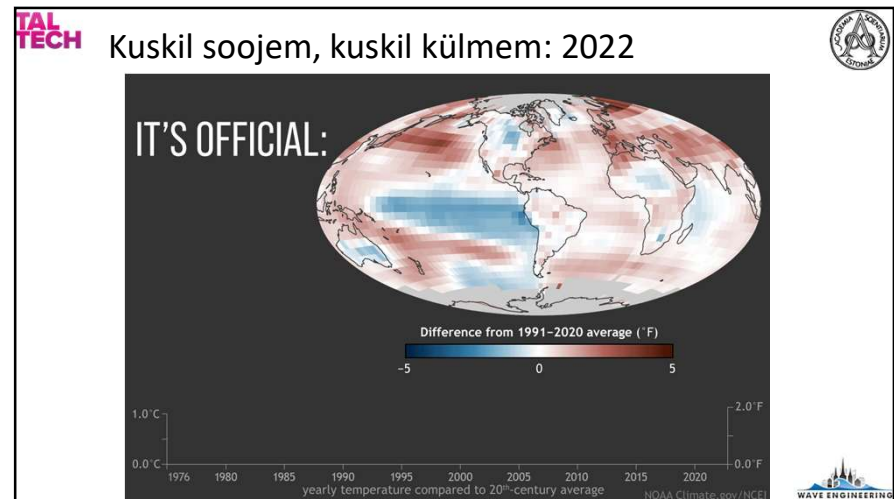
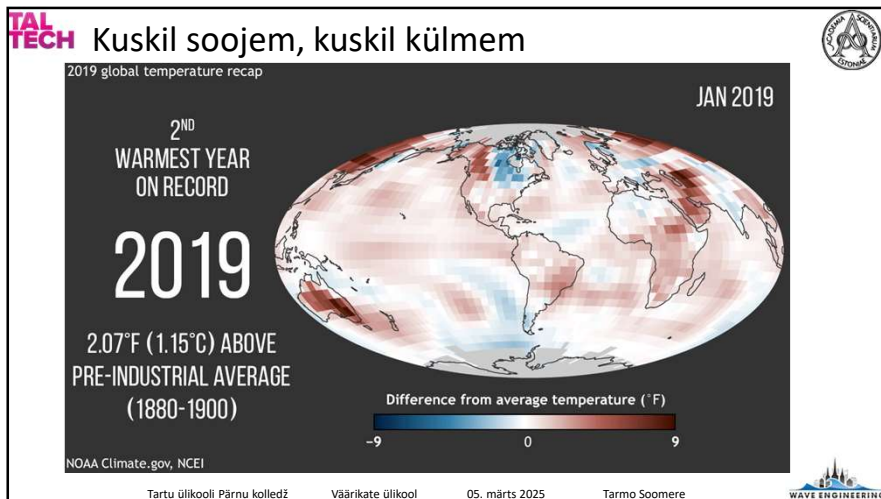
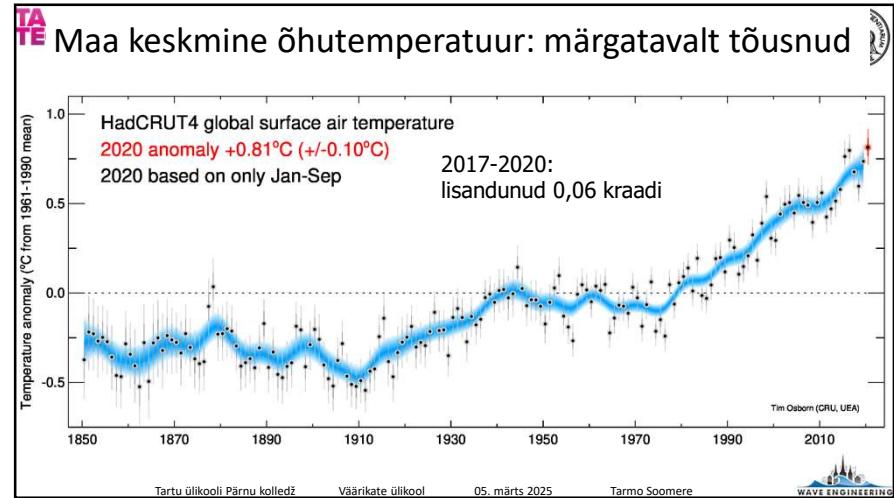
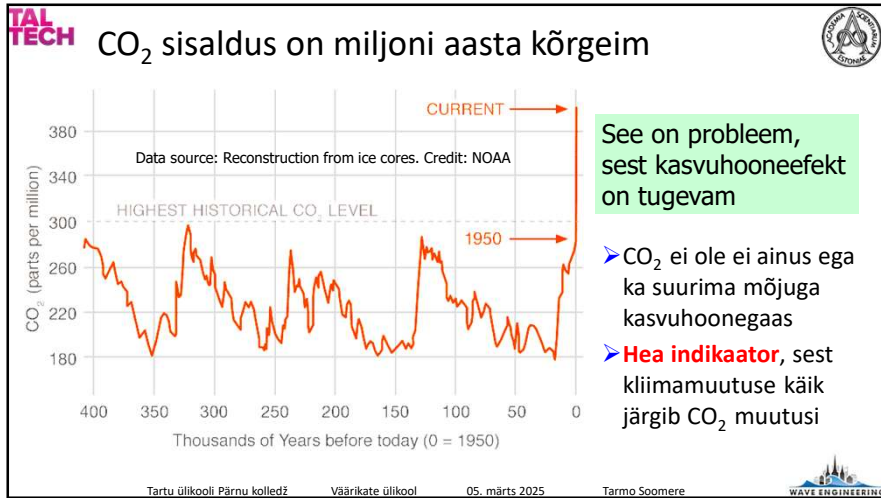
Most of the outgoing heat is absorbed by greenhouse gas molecules and re-emitted in all directions, warming the surface of the Earth and the lower atmosphere.

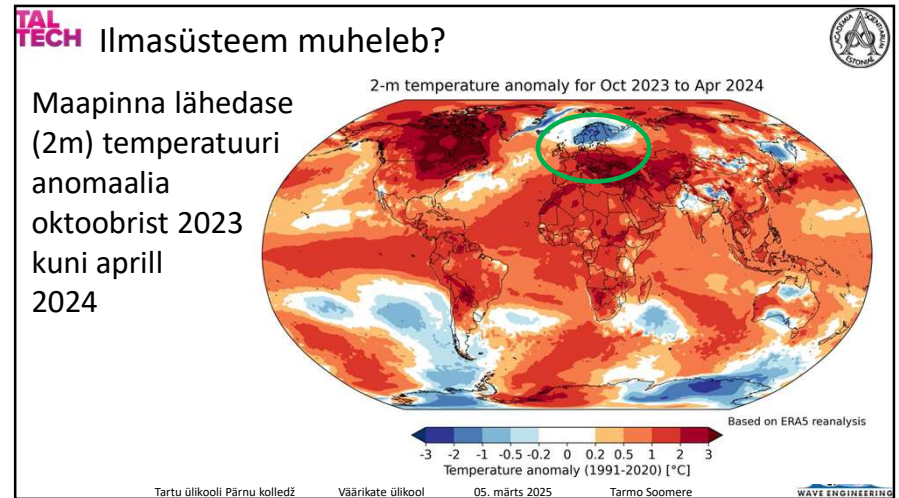
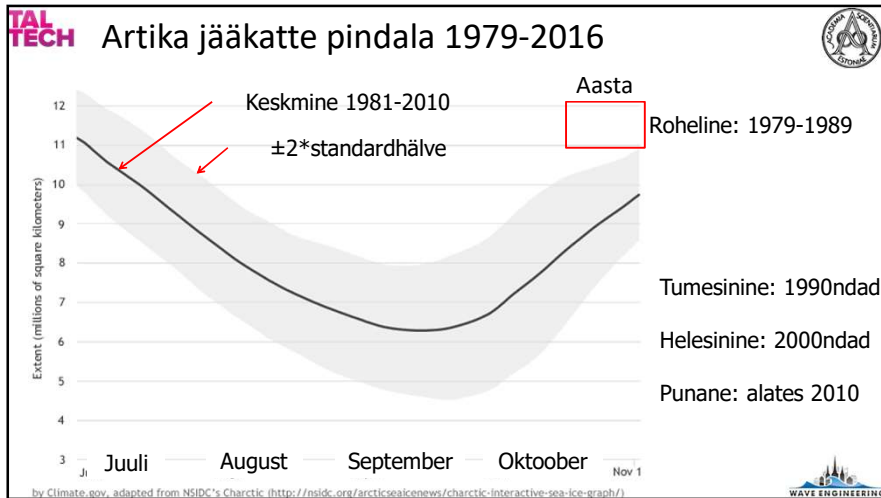
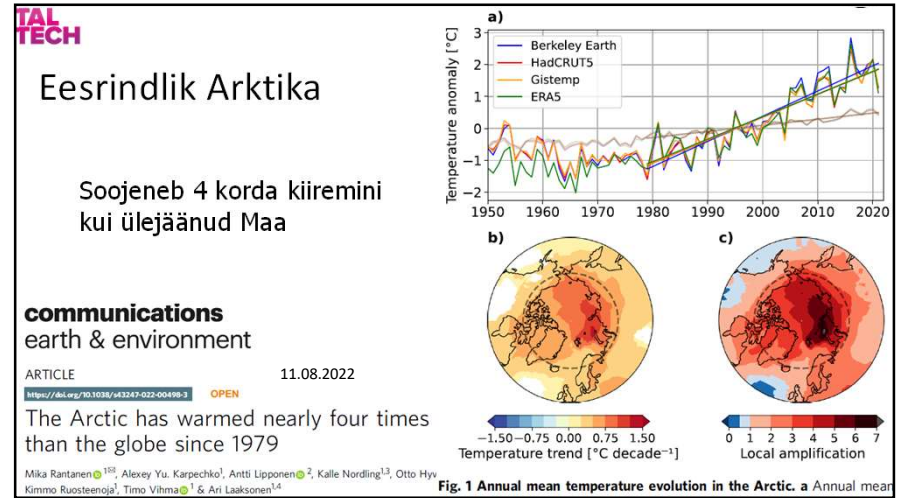
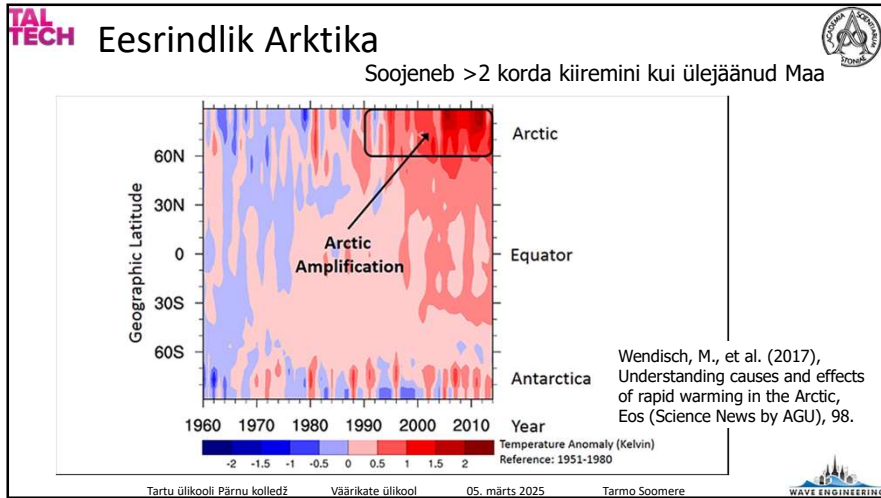
Maa keskmine temperatuur:

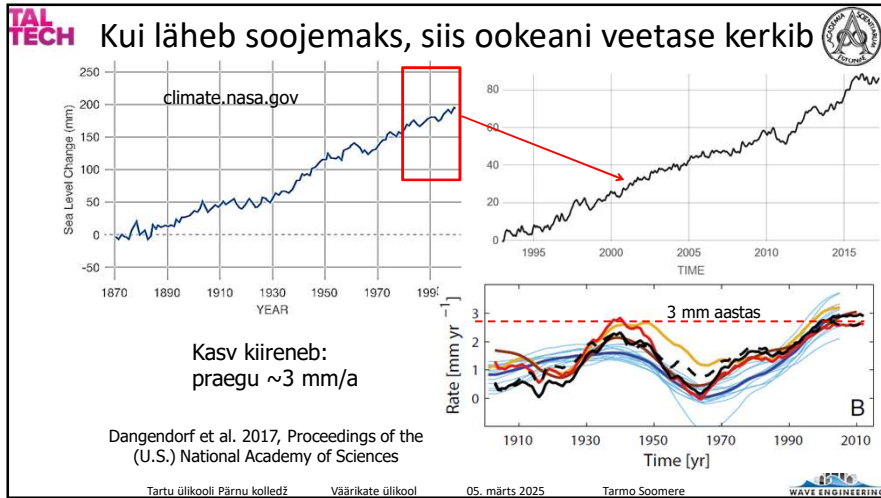
- Ilma kasvuhoonegaasideta: -18°
- Tegelikult: +15°

WAVE ENGINEERING

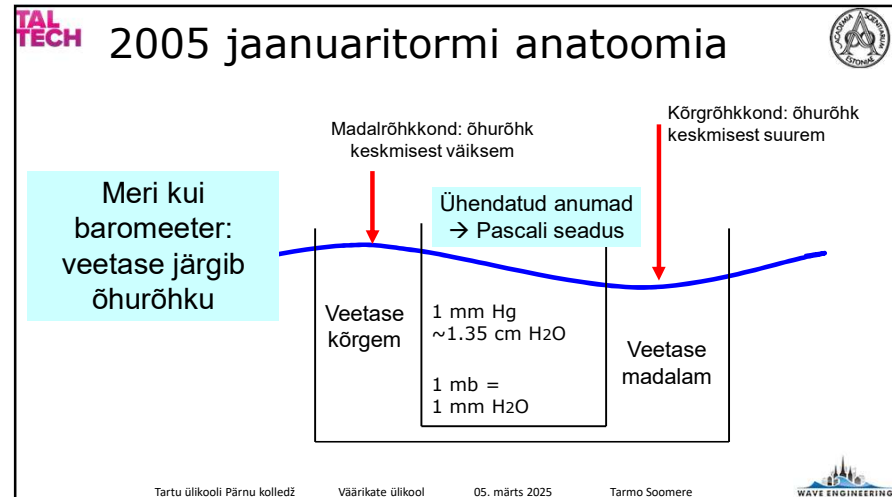

TAL TECH

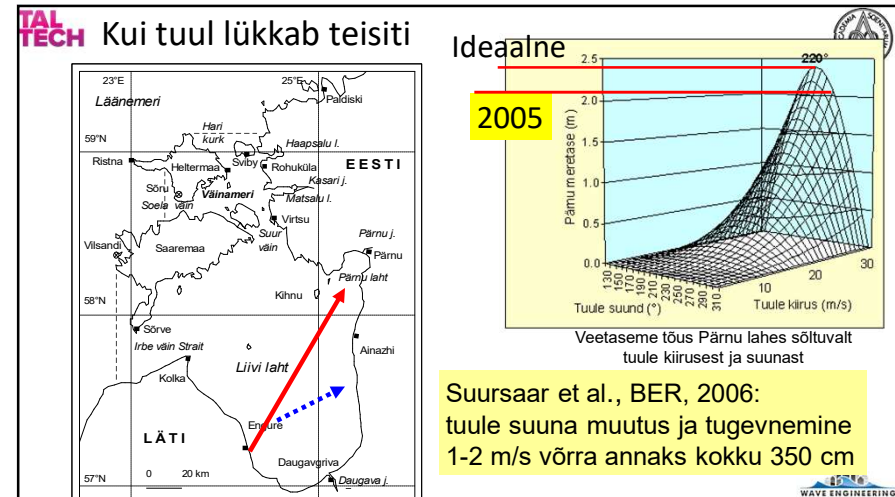
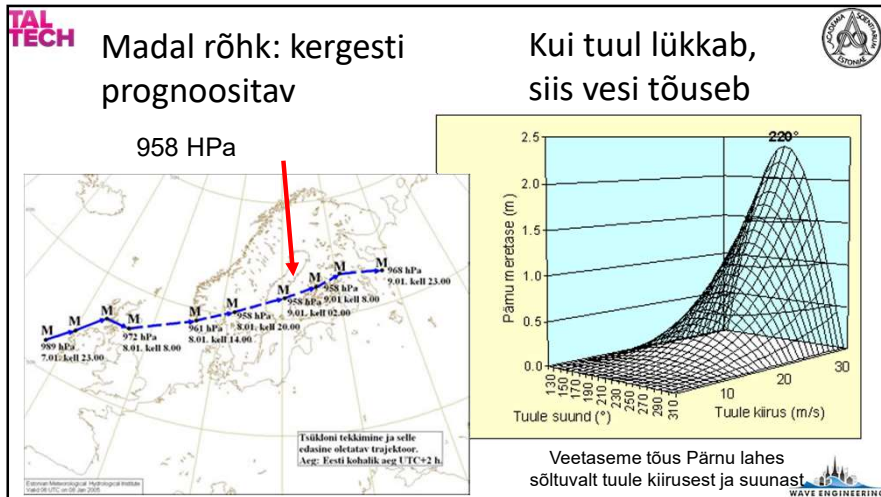
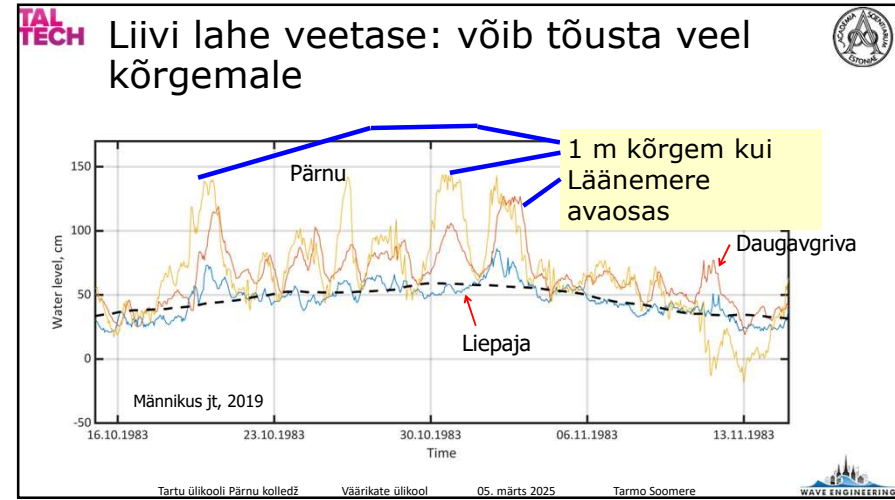
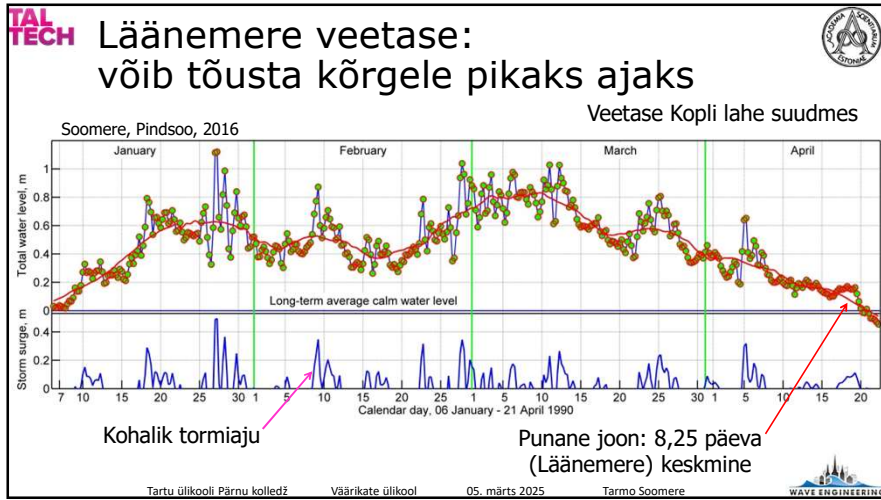
Teine osa
ehk taseme küsimus

Mida teeb veetase meie
randades?

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väärikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Rekordi matemaatika

- Madalrõhk 960 hPa → ~30-40 cm
- Tormiaju 25 m/s suunast 240 → ~1,5 m
- Algeis: ca + 80 cm

Kokku: 270 cm

Võib lisanduda:

Tugevam tuul ebasoodsamast suunast	+ 60 cm
Resonants eelmise tormiga	~30-40 cm
Algeis	+20 cm

Kõik kokku: 370-400 cm (?)

Tartu ülikooli Pärnu kolledž   Väarikate ülikool   05. märts 2025   Tarmo Soomere   WAVE ENGINEERING

TAL TECH Vale oleks küsida: kas see juhtub jälle?
Õige on küsida: millal see juhtub jälle? – ja kas järgmisel korral muutub Pärnu saareks?

ÜLEJUTUSALA TULVAVEE KÕRGHETKEL PÄRNUS KOOS VALITUD MAAPINNA KÕRGUSPUNKTIDEGA

roostepunase tooniga kaetud ala oli veega üle ujutatud   kollastes kastides on näidatud eri kohtade maapinna kõrgus, võrreldes Kroonlinna nulliga

Tartu ülikooli Pärnu kolledž   Väarikate ülikool   05. märts 2025   Tarmo Soomere   WAVE ENGINEERING

TAL TECH Mille poolest veetõus jaanuaris 2005 veel eriline?

Kõrge veetase püsis
1967: 1-2 tundi
2005: 10 tundi

Suursaar, Ü., Kullas, T., Otemann, M., Kõuts, T., 2002. A model for storm surge forecasts in the Eastern Baltic Sea. In: *Risk Analysis III. Computer simulation in Risk Analysis and Hazard Mitigation* (C.A. Brebbia, editor). WIT Press, Southampton, Boston, pp. 509-519.

Tartu ülikooli Pärnu kolledž   Väarikate ülikool

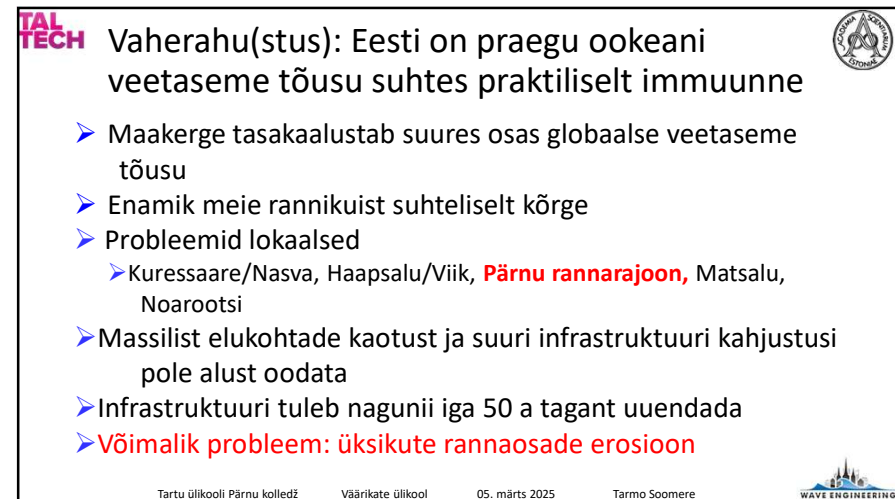
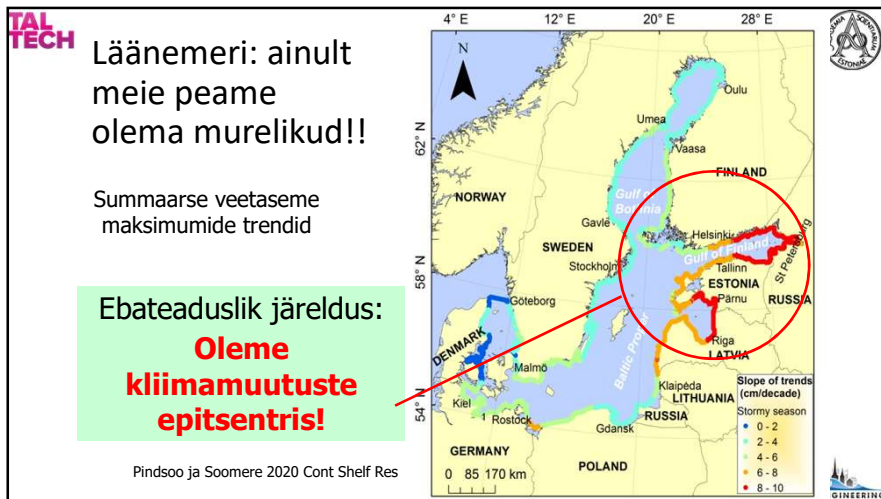
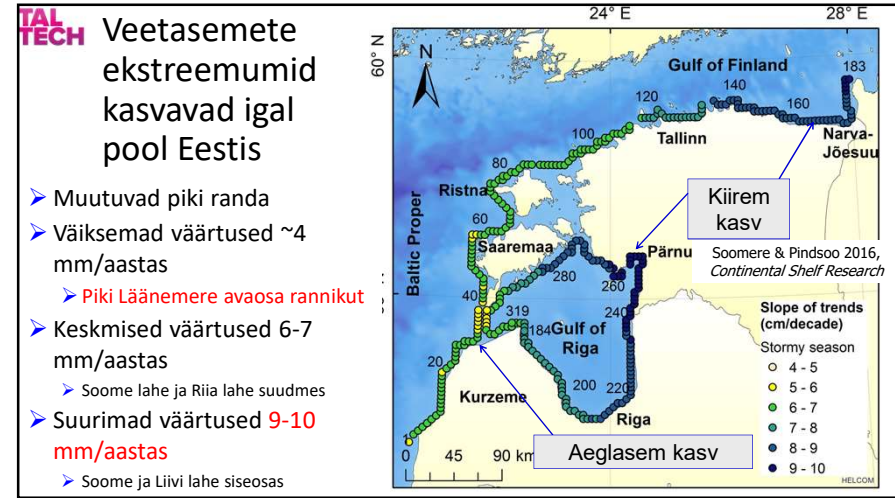
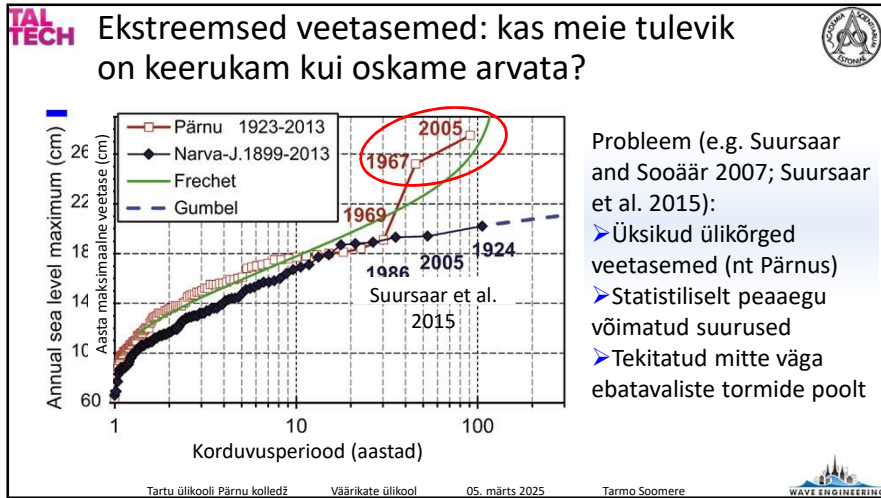
TAL TECH Pärnu sadam, 9. jaanuar 2005

Katrina & India ookeani tsunami:
vee temperatuur 20-25 kraadi C

Ülejutus Eesti rannikul jaanuaris 2005:
jäise vee temperatuur ~5 kraadi C

Tartu ülikooli Pärnu kolledž   Väarikate ülikool

TAL TECH

Enamasti ikka enda rumalusest

Rannal pole häda midagi

Klooga-Rand

Sealt, kus on kivid, läheb liiv ära

Suured kivid, mis ei kõlba siia

TAL TECH

Kolmas osa

Jää vastuoluline roll

Tartu ülikooli Pärnu kolledž   Väärkate ülikool   05. märts 2025   Tarmo Soomere

TAL TECH

Takistaja ja lõhkuja

Probleem laevaliikluse jaoks: paks jää mitme kuu vältel

Jäärünnak on lõhkunud maju (Komarovo, Neeva laht, 2008)

Ryabchuk et al., 2011 BER

TAL TECH

Jäärünnaku tulemus: Ristna sadama kõrval

15.04.2006

Jää kaitseb liivarandu: Pole jääd == rand pole kaitstud kõrge veetaseme ja tugevate lainete eest

- Veetase märksa kõrgem kui jääga kaetud merel
- Lainete energia jõuab rannaseteteni
- Rannasetted: pole külmunud

Eriti ohtlik: kõrge veetase + lained + lahtine liiv

(Komarovo, Neeva suudmelah, 29.11.2006 versus 11.01.2007) Ryabchuk et al. 2009, 2011

B **C**

WAVE ENGINEERING

Jääperiood lüheneb

Sooäär and Jaagus 2007

Disappearance of sea ice

First appearance of sea ice

— Kihnu — Loviisa

- Jääkatte tekib harvem (vähenemine 20% viimasel 100a)
- Jää kaob 10 päeva võrra varem (100a kohta, Utö saar) (Jevrejeva and Leppäranta)

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väärkate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

WAVE ENGINEERING

Lüheneb hüppeliselt põhja pool

Eriti Soome lahe laiuskraadidest põhja pool

OSI-450 satellite data, Najafzadeh et al. 2022

Ice season duration (days)

Year

Ice season duration (days)

Year

Mitte nii selge Liivi lahes Najafzadeh and Soomere, 2024,

WAVE ENGINEERING

Jää kadumine = kuni 1,7 korda suurem lainete mõju

- Suurim mõju: Botnia laht
- Väiksem: Quark
- Arvutusvea tasemel: Botnia meri, Läänemere avaosas, Soome lahe suue
- Ootamatult suur: Soome lahe idaosa

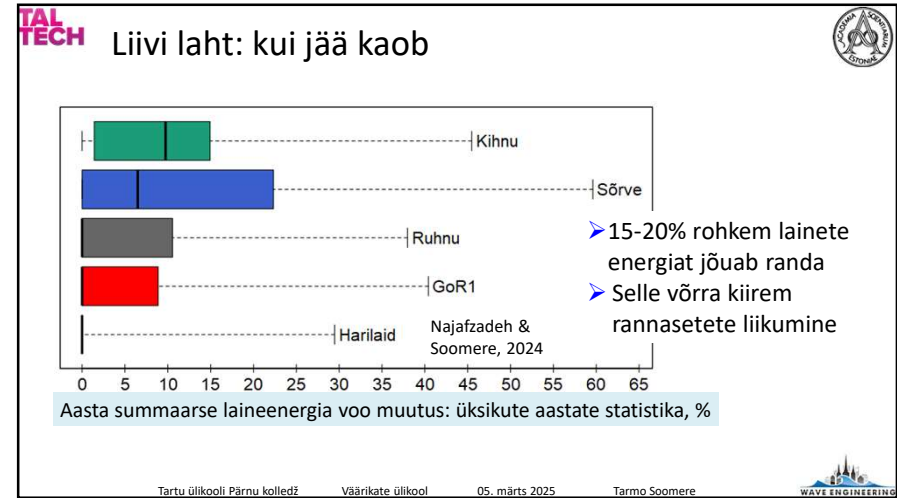
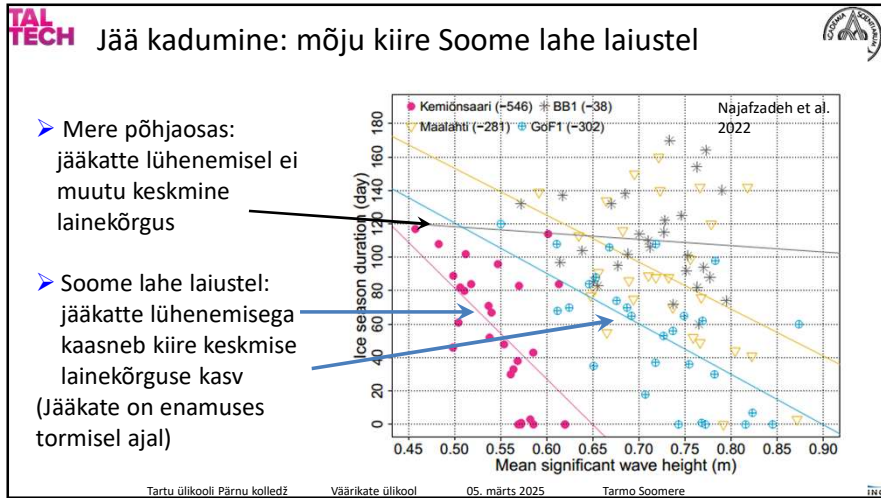
Praeguse ja jäävaba kliima võrdlus

Cumulative wave energy flux difference (%)

Najafzadeh et al. 2022

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väärkate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

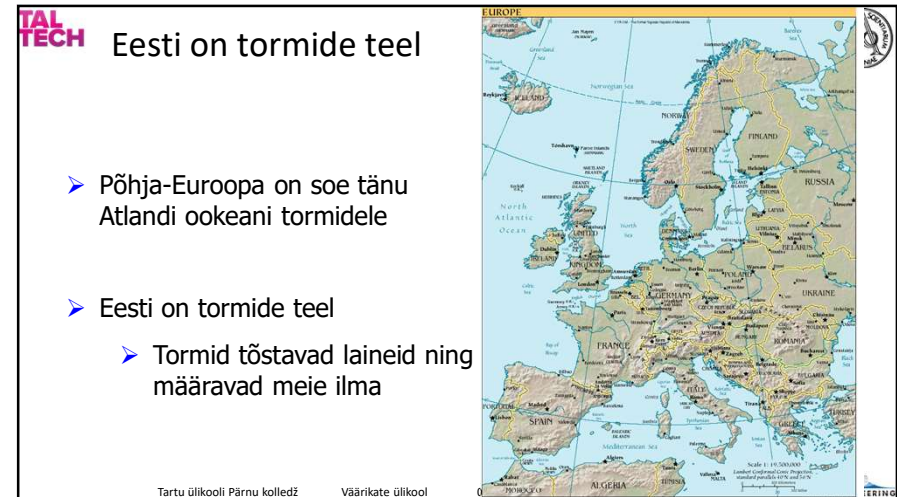

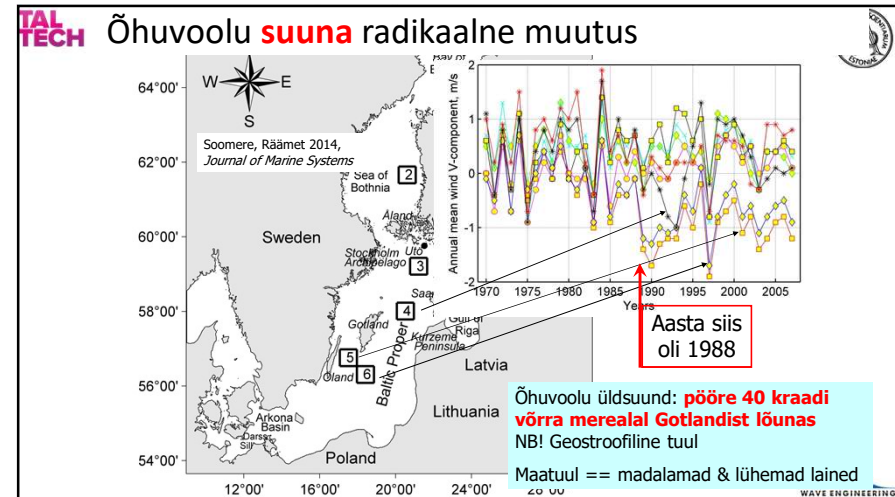
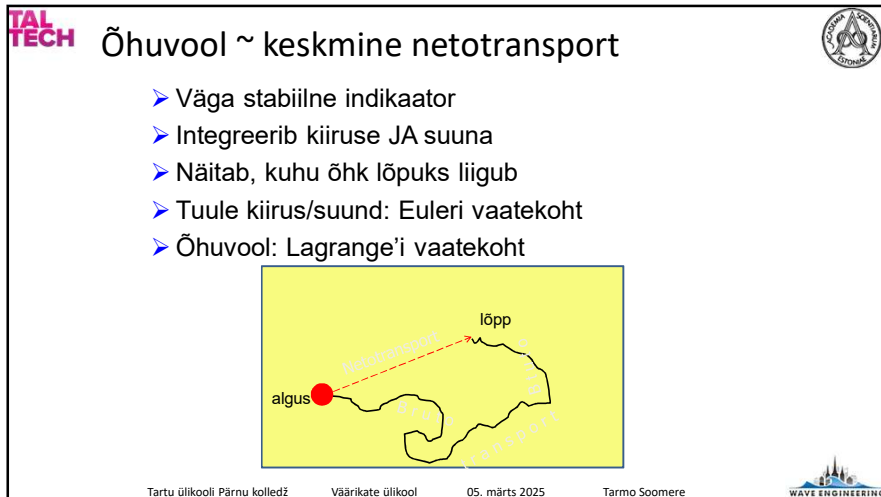
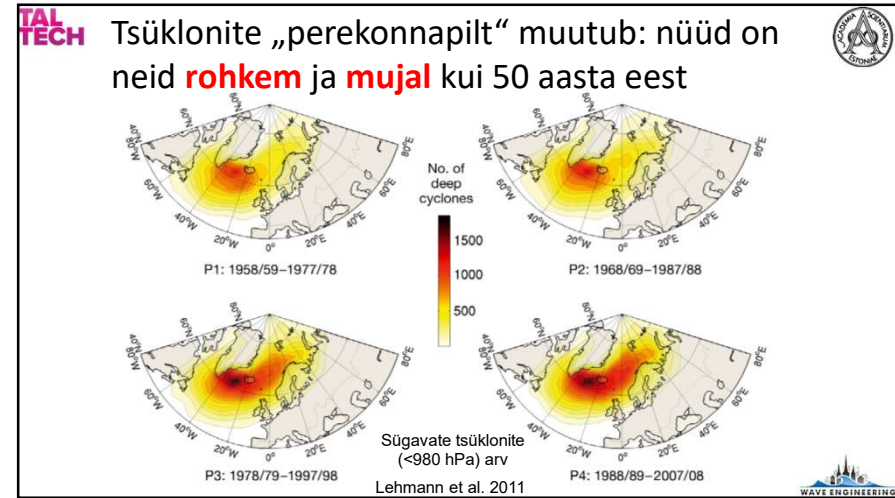
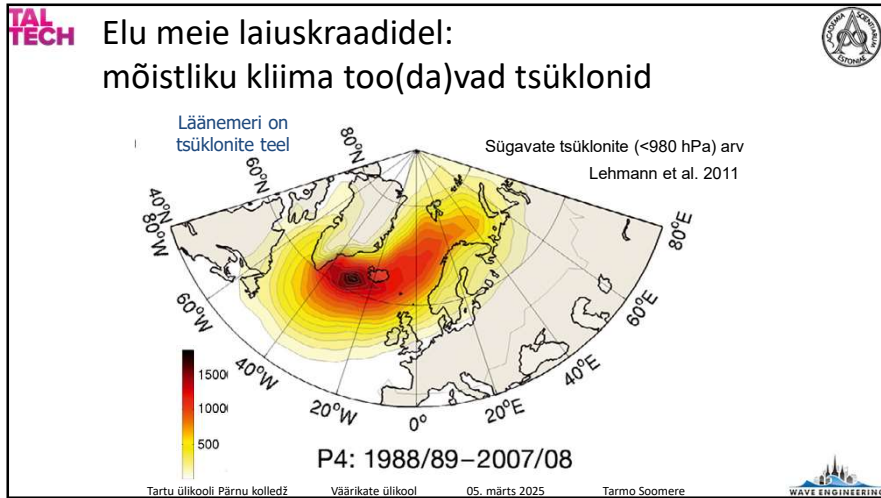
TAL TECH

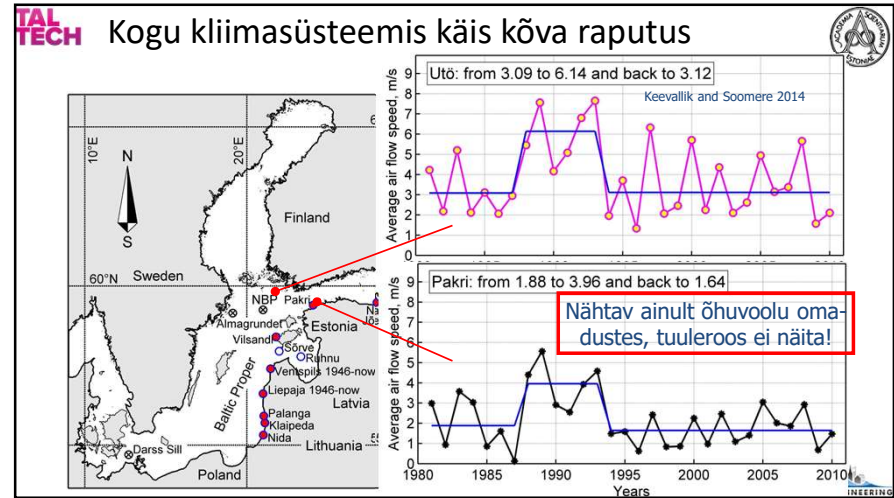
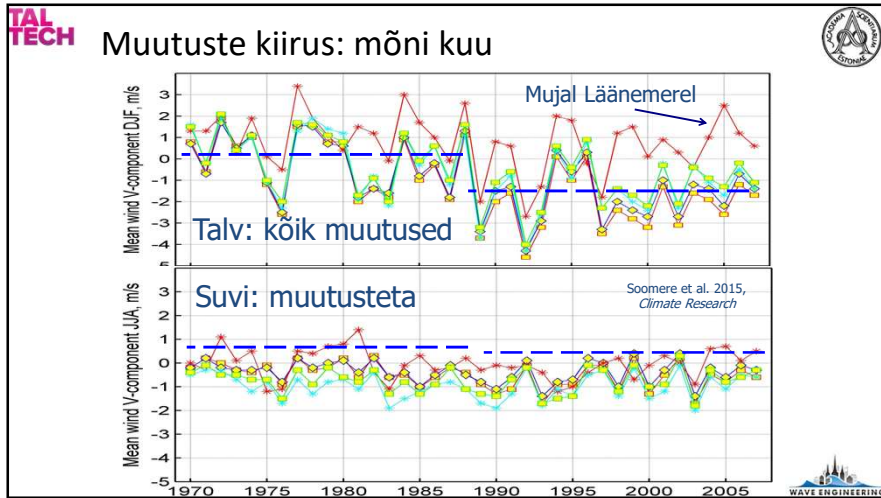
Neljas osa

Muutuvad tuuled

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väärikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Lihtsad järeldused

1. Tormid Eestis on nüüd teistsugused kui 20-30 aasta eest
2. Rannadki arenevad teisiti (?)

Nii kaua kui hingab meri sünnivad alati uued rannad

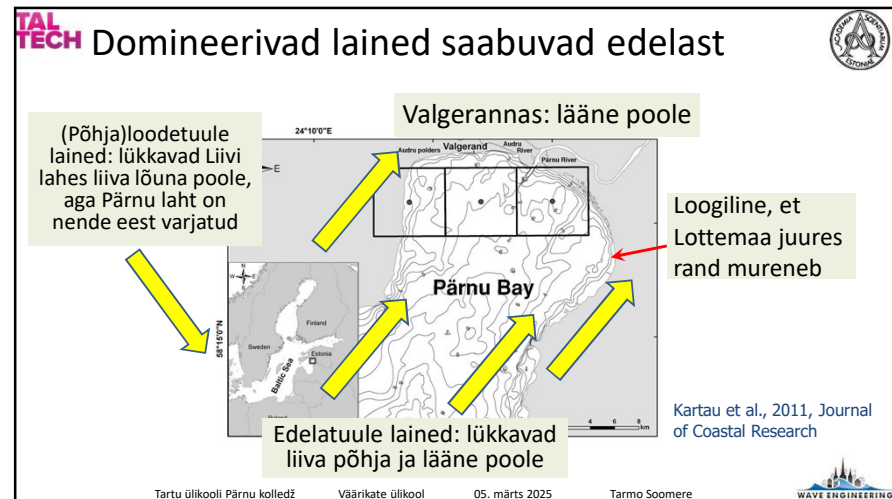
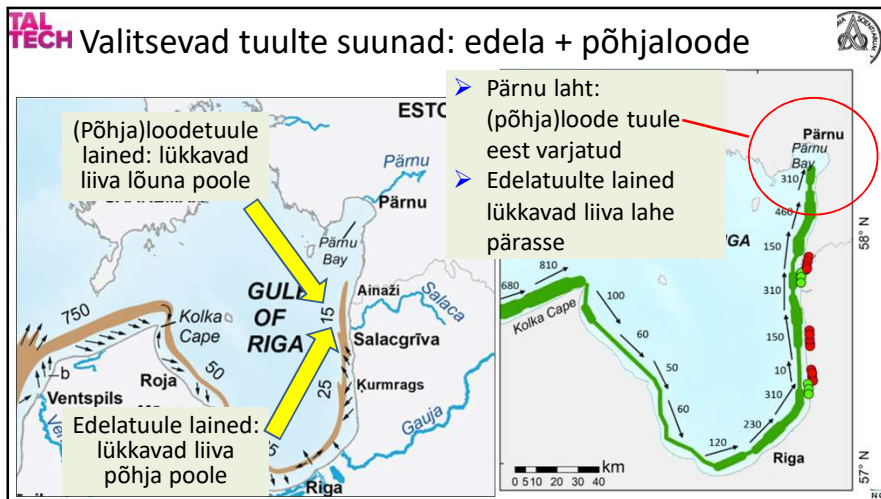
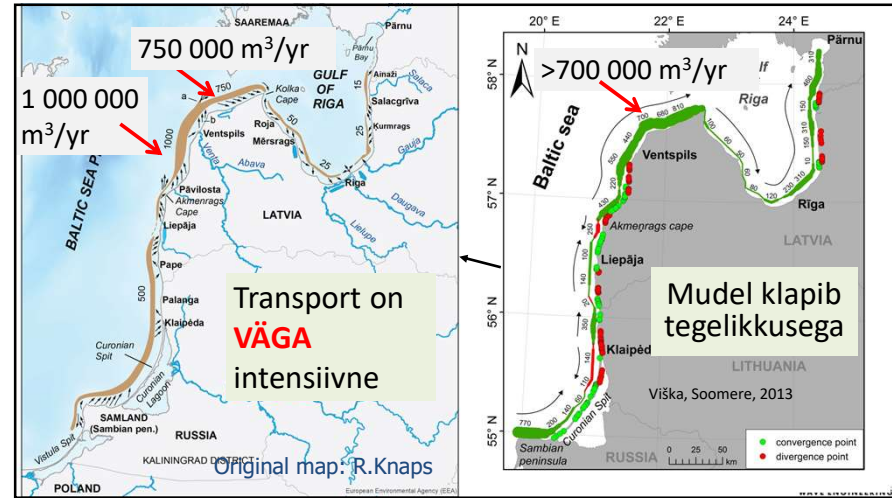
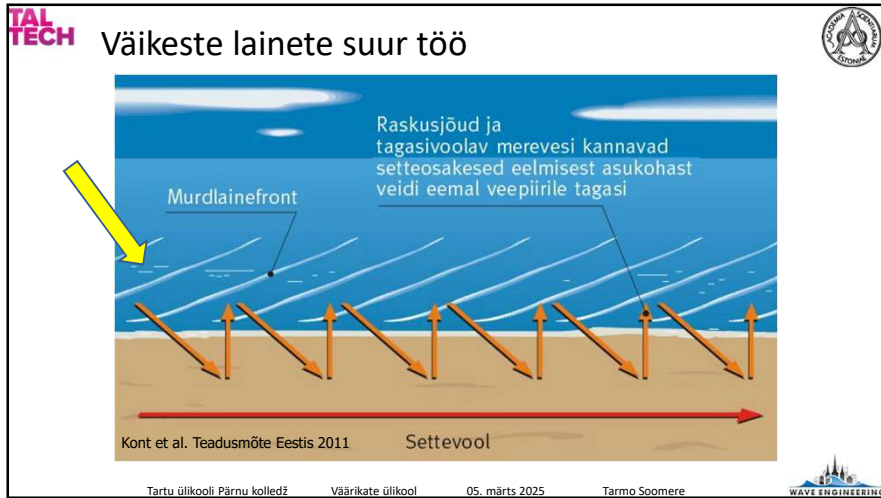
- kulutatakse ära minevikku
- sünnib tulevik

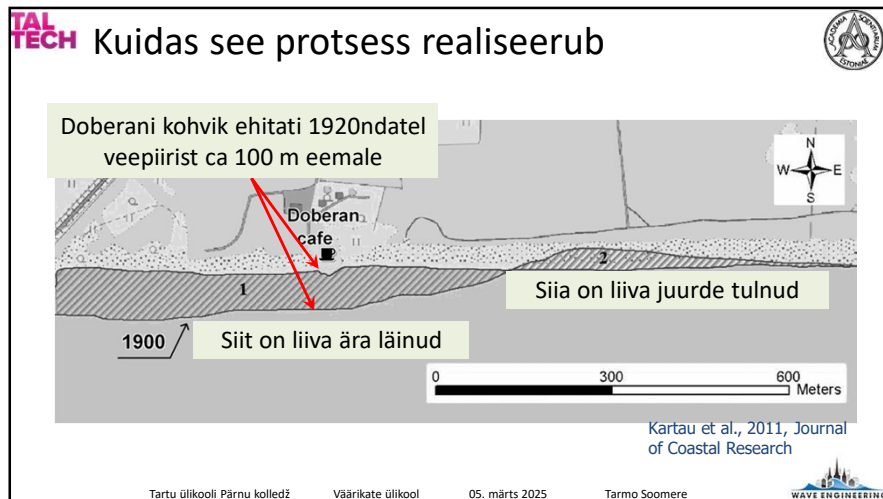
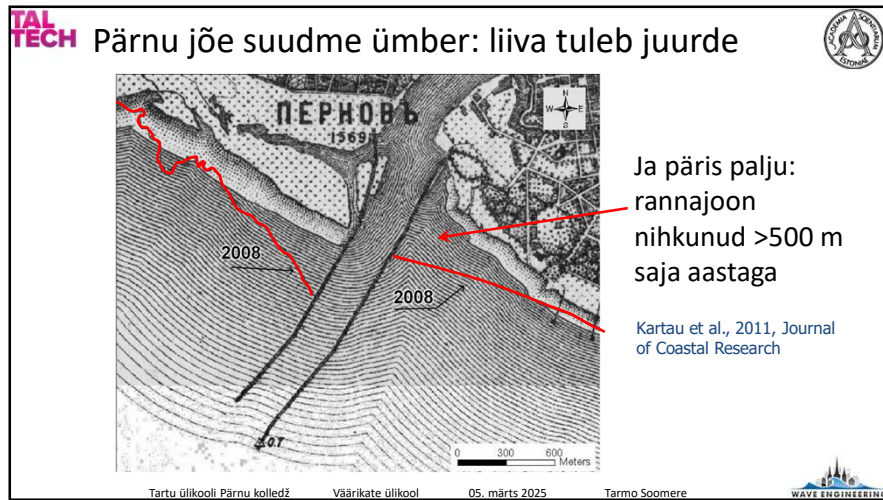
Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väärivate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Viies osa

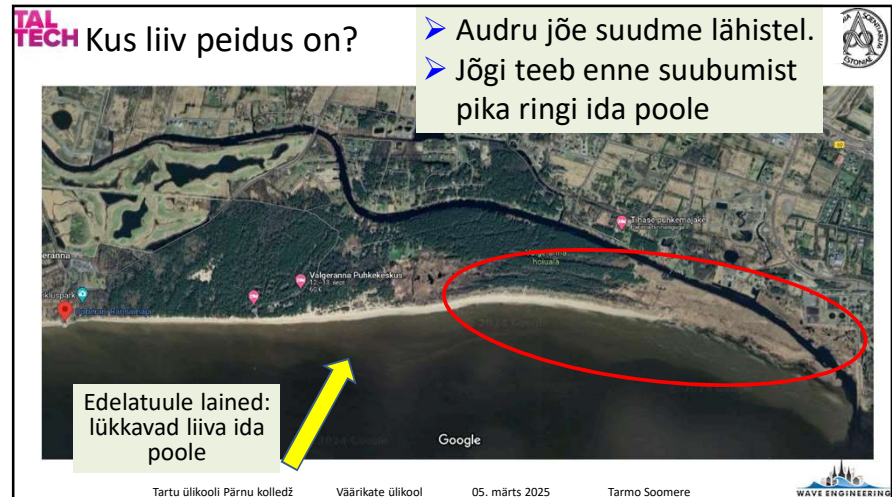
Muutuste tähendus ehk kuidas lained setteid liigutavad

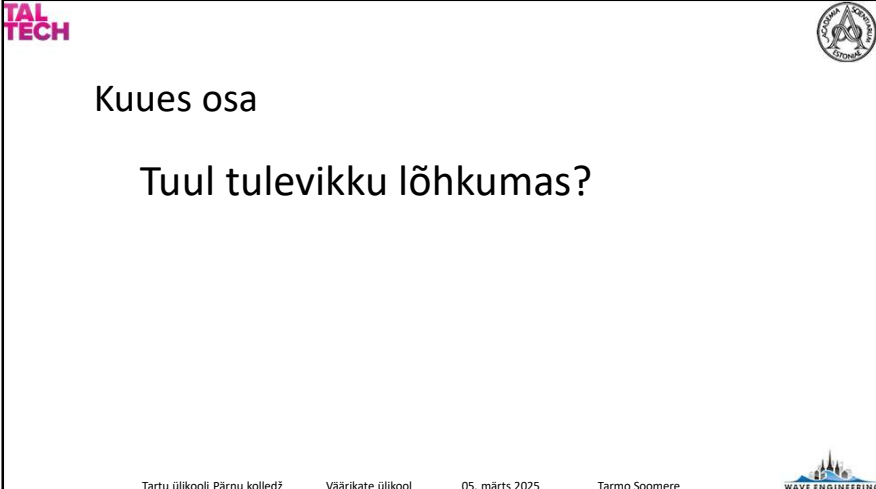

TAL TECH

Kuues osa

Tuul tulevikku lõhkumas?

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH

Innovaatiline Hundipea (Tallinn)

24°40'E

59°28'N

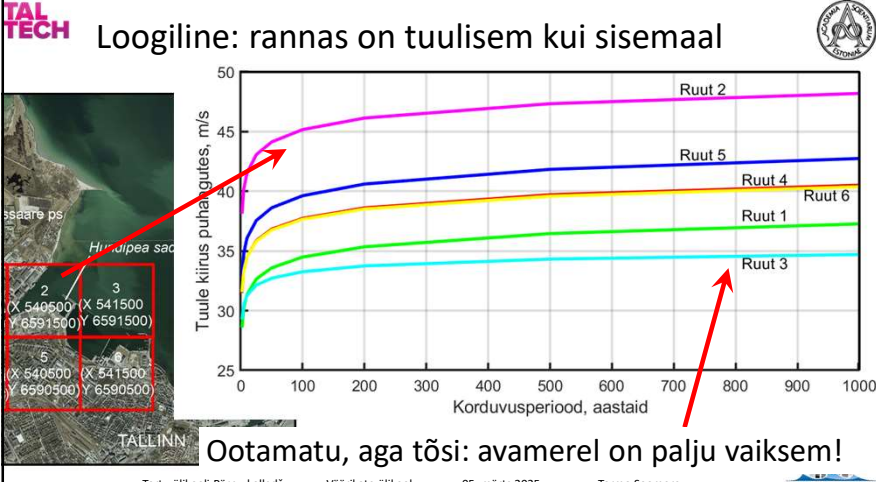
0 0.65 km

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH

Loogiline: rannas on tuulisem kui sisemaal

Tuule kiirus puhangutes, m/s

Korduvusperiood, aastaid

Ruut 2

Ruut 5

Ruut 4

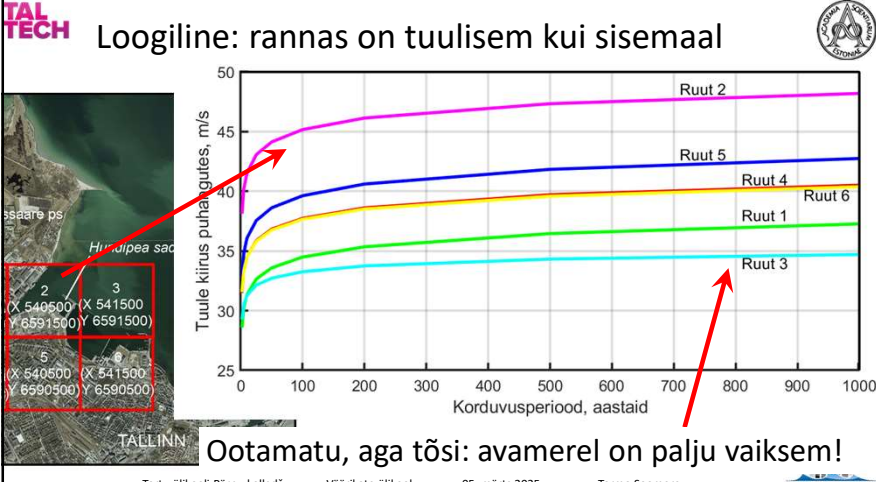
Ruut 6

Ruut 1

Ruut 3

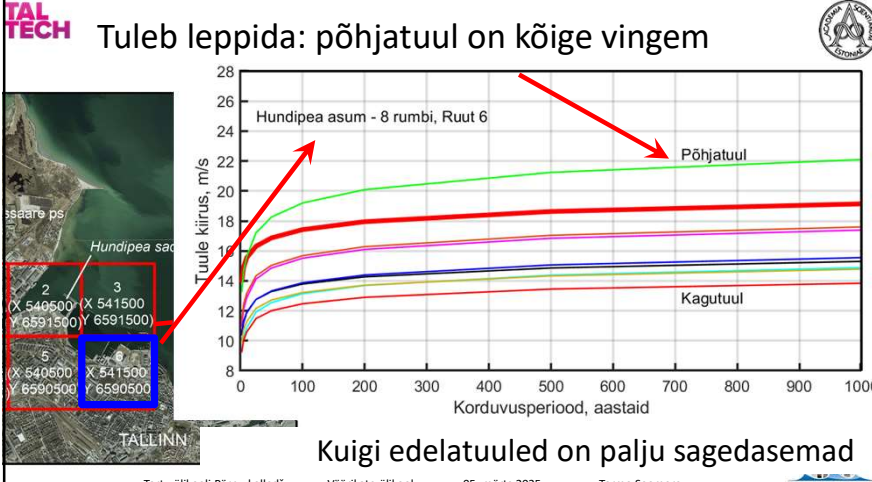
Ootamatu, aga tõsi: avamerel on palju vaikumem!

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH

Tuleb leppida: põhjatuul on kõige vingem

Tuule kiirus, m/s

Korduvusperiood, aastaid

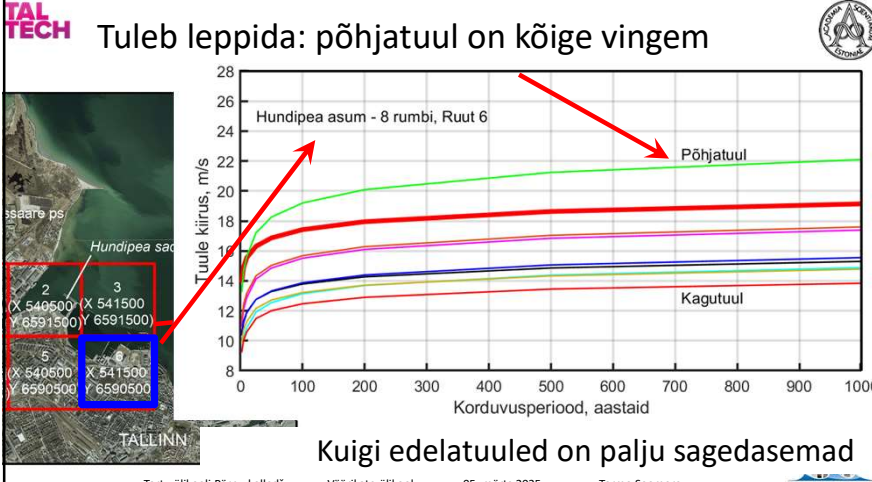
Hundipea asum - 8 rumbi, Ruut 6

Põhjatuul

Kagutuul

Kuigi edelatuuled on palju sagedasemad

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väarikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Kas tulevik on juba kohal?

01 jaanuar 2019, Botnia meri, torm Aapeli:

- **põhjatuul** 32.5 m/s
  - (10-min keskmine; <30 m/s 2005 jaanuaris Erwin/Gudrun)
  - Tavaliselt edelatuuled on tugevaimad
- **Ootamatult kõrged lained**
  - **oluline lainekõrgus 8.1 m**
  - (Seni mõõdetud maksimum Läänemere avaosas: 8.2 m, detsember 2004)

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väärikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Eesti on paradiislik koht

- Tormid (eriti) ei lõhu
- Meri (eriti) ei uputa
- Lumi (üldiselt) ei sega elu
- Jõed (enamasti) ei aja üle kallaste

Kui ainult oskaks selle eest tänulik olla!

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väärikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

TAL TECH Valik järeldusi ehk kliimamuutus Eesti moodi:

- Tormid pole tugevnenud
  - Pigem tormiperiood pikenenud
- **Tuule suund tugevates tormides muutunud**
  - Lainelevi suund muutunud
  - Setted võivad liikuda teisiti
  - Laineaju osakaal kõrgvees muutub
- Tugevad idatuuled tagasi
  - Kevade lõpp: sageli külm & kuiv põhjatuul
- Eesti on kliimamuutuste epitsentris
  - Väga kõrged veetasemed kasvavad
  - **Võimalik probleem: üksikute rannaosade erosioon**

Tartu ülikooli Pärnu kolledž Väärikate ülikool 05. märts 2025 Tarmo Soomere

